

ЛЕКЦІЯ 6.

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

План

1. Сутність, значення та класифікація витрат
2. Групування витрат за економічними елементами
3. Калькуляція собівартості продукції
4. Наближені методи розрахунку собівартості виробів
5. Напрями зниження собівартості продукції

1. Сутність, значення та класифікація витрат

Для визначення витрат на підприємстві використовується термін **собівартість продукції**, до якої відносять поточні витрати на її виробництво та збут виражені в грошовій формі.

Розрахунки собівартості продукції використовуються для визначення: ціни продукції; потреб в оборотних коштах; економічної ефективності окремих організаційно-технічних заходів та виробництва в цілому; планування прибутку тощо.

Витрати підприємства відшкодовуються за рахунок двох власних джерел:

- собівартості**
- прибутку.**

Віднесення до собівартості продукції тих чи інших витрат має принципове значення, оскільки від цього залежить величина прибутку, що залишається підприємству, та величина коштів, які надходять до бюджетів різних рівнів і цільових фондів.

За економічними елементами витрати групуються за їх економічним змістом та визначаються на весь обсяг продукції (робіт, послуг) підприємства незалежно від місця їх виникнення.

Калькуляція собівартості – це витрати на виробництво та реалізацію одиниці продукції, а також на виконання одиниці роботи. Групування витрат за калькуляційними статтями відображає їх склад залежно від призначення витрат та місця їх виникнення.

Класифікація витрат на виробництво і реалізацію продукції

Ознаки класифікації	Витрати	
1. Види (склад і призначення) витрат	За економічними елементами	За статтями калькуляції
2. Способи перенесення вартості на продукцію	Прямі	Непрямі
3. Сутність однорідності	Прості	Комплексні
4. Сутність впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Умовно-змінні	Умовно-постійні
5. За календарними періодами	Поточні	Одноразові
6. Повнота урахування витрат	Бухгалтерські	Економічні

2. Групування витрат за економічними елементами

Витрати, що включають до собівартості продукції (робіт, послуг), групуються за такими елементами:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація основних фондів та нематеріальних активів;
- інші операційні витрати.

3. Калькуляція собівартості продукції

Калькуляція собівартості одиниці продукції може бути складена, коли повністю розроблена конструкція виробу, технологія його виробництва та визначено підприємство, де будуть виготовлятися вироби.

Типова калькуляція собівартості продукції містить 13 статей витрат.

Сума перших одинадцяти статей становить **виробничу собівартість**, яка формується на рівні цехів підприємства, а сума усіх тринадцяти – **повну собівартість**.

Типова калькуляція собівартості продукції містить такі статті витрат:

1. Сировина та матеріали.
2. Покупні комплектуючі вироби, напівфабрикати, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств та організацій.
3. Паливо та енергія на технологічні цілі.
4. "Зворотні відходи" (вираховуються).
5. Основна заробітна плата робітників.
6. Додаткова заробітна плата.
7. Відрахування на соціальні заходи.
8. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування.
9. Загальновиробничі витрати.
10. Втрати від браку.
11. Інші виробничі витрати.
12. Адміністративні витрати.
13. Позавиробничі (комерційні) витрати.

4. Наближені методи розрахунку собівартості виробів

Параметричний метод передбачає визначення собівартості виробу залежно від його параметрів – показників, які характеризують його найбільш важливі технічні або експлуатаційні показники. Найчастіше використовують два різновиди цього методу – кореляційне моделювання та метод питомих витрат.

Метод кореляційного моделювання передбачає встановлення кореляційної залежності собівартості від технічних параметрів виробу. Це дозволяє визначити собівартість виробу на самих початкових стадіях проектування, коли визначені його технічні характеристики. Метод ґрунтується на одному з розділів математичної статистики – теорії кореляції.

Кореляційне моделювання передбачає побудову парної або багатофакторної моделі.

Парна кореляція характеризує зв'язок між собівартістю виробу C_B та основним параметром, який найповніше відображає його конструкційно-експлуатаційну характеристику:

$$C_B = f(P_T)$$

де P_T – технічний показник виробу.

Наприклад, для силових трансформаторів ця залежність має вигляд:

$$C_v = a + bP$$

де P – потужність трансформатора;
 a , b – постійні величини, які визначають під час кореляційного аналізу.

Множинна кореляція передбачає визначення собівартості виробу в залежності не від одного, а декількох параметрів виробу (Π_{Tn}):

$$C_k = f(\Pi_{T1}, \Pi_{T2}, \dots, \Pi_{Tn})$$

Наприклад, собівартість електролебідки від її технічних параметрів може бути подана у такому вигляді:

$$C_k = aG^b P_T^c V^d$$

де G – маса електролебідки;

P_T – тягове зусилля;

V – швидкість намотування канату;

a, b, c, d – постійні величини

Другий різновид параметричного методу – це метод питомих витрат, який передбачає визначення собівартості на одиницю основного конструктивного параметру виробу (маса, потужність, продуктивність та ін.)

$$C_{\text{н}} = \frac{C_{\text{а}} \cdot \Pi_{\text{Тн}}}{\Pi_{\text{Та}}}$$

де $C_{\text{а}}$ – собівартість виробу аналогу;

$\Pi_{\text{Та}}$, $\Pi_{\text{Тн}}$ – відповідно технічний показник аналога та нового виробу.

Наближену собівартість нового виробу можна визначати також **методом структурної аналогії**.

Сутність цього методу базується на аналізі структури собівартості аналогічних машин, приладів тощо у розрізі статей калькуляції або питомої ваги окремого вузла, блока у собівартості виробу в цілому.

Собівартість нового виробу у цьому випадку визначається за формулою:

$$C_{\text{н}} = \frac{C_{\text{бн}}}{k_{\text{ба}}}$$

де $C_{\text{бн}}$ – собівартість блока (вузла) нового виробу;

$k_{\text{ба}}$ – частка аналогічного блока (вузла) у собівартості виробу–аналогу.

У випадку структурної аналогії за статтями калькуляції собівартість нового виробу розраховують таким чином:

$$C_{\text{н}} = \frac{C_{\text{бн}}}{k_{\text{ба}}}$$

де $C_{\text{ін}}$ – витрати за i -ою статтею калькуляції для нового блоку;

$k_{\text{іа}}$ – частка i -ої статті витрат у повній собівартості виробу–аналогу.

Точність розрахунку собівартості підвищується, якщо врахувати структурні співвідношення матеріальних витрат та заробітної плати:

$$C_H = C_{MH} \left[1 + \frac{k_{za}}{k_{ma}} \left(1 + \frac{\alpha + \beta + \gamma}{100} \right) \right] \left(1 + \frac{\varphi}{100} \right)$$

де C_{MH} – матеріальні витрати за новим виробом, відповідно частка витрат на основну заробітну плату та k_{za}, k_{ma} – відповідно частка витрат на матеріали у складі повної собівартості виробу – аналога;

α – норматив нарахувань на заробітну плату (додаткова заробітна плата та відрахування на соціальне страхування);

β – норматив загальнопромислових витрат;

γ – норматив адміністративних витрат;

φ – норматив витрат на збут.

5. Напрями зниження собівартості продукції

В умовах формування цін під впливом ринку зниження собівартості продукції стає одним з головних чинників підвищення обсягу прибутку підприємства. Зниження собівартості виробу може бути досягнуто, як під час розробки, так і в процесі виробництва машин, приладів, устаткування.

Шукаючи резерви зниження собівартості виробу, доцільно розглянути кожну статтю калькуляції і визначити можливі шляхи зниження собівартості.

Економію витрат можна забезпечувати технічними та організаційними рішеннями.